

Рання давньогрецька філософія: до питання про співвідношення магістрального та маргінального

Віталій Туренко, к.ф.н.

КНУ імені Тараса Шевченка (Київ)

Навколо феномену «рання антична філософія» склалося досить багато стереотипів, які попри видання фундаментальних досліджень і досі перебувають в орбіті її розуміння. На наш погляд, необхідно переосмислення стосовно того, що і як було у ранніх давньогрецьких філософів магістральне, а що маргінальне. Для цього виявимо наступні «кліше»:

1) рання антична філософія – це лише натурфілософія і космологічні рефлексії;

2) трактати «Про природу» писались лише в даний період давньогрецької філософії, тому доречно називати ранніх античних мислителів «фізіологами».

Розгляньмо кожну з цих тез, на основі яких і спробуємо сформулювати висновки.

Зазвичай, у нашому сприйнятті рання давньогрецька філософія асоціюється з космогонічними рефлексіями, які в основу ставили ту чи іншу фізичну стихію. Разом з тим, якщо ми вдивимося більш глибинно, то в цей же період можемо побачити й ідеалістичні побудови світу. Зокрема, можна зазначити, що у платонівському «Софісті» ми можемо зустріти досить цікавий момент про суперечки між іонійськими (малоазійська філософська традиція) та сицилійськими (західногрецька філософська традиція) Музами (Див.: Soph.243a), тим самим наголошуючи на тому, що не все так однозначно з феноменом ранньої давньогрецької філософії.

Ця суперечка, про яку пише давньогрецький філософ, відбувалася між ранніми античними філософськими школами стосовно того, що є началом світобудови – матеріальне (вода, повітря чи вогонь), або ж ідеальне (Любов, Ворожнеча, число і т.д.). Через це можемо висувати, що вже на той час відбувалася дискусія між матеріалістами та ідеалістами. В ранній античній філософії недоречно говорити, що матеріалістичні концепції були магістральними, вони йшли паралельно з ідеалістичними.

Усталеним також погляд, що іменуючи ранніх давньогрецьких мислителів натурфілософами цілком слушним є називати їх також «фізіологами», оскільки більшість з них писала трактат «Про природу» («Περὶ φύσεως»). Однак, якщо детально проаналізувати античну філософську спадщину, то побачимо, що твори з такою назвою філософи писали протягом усього розвитку античної філософської традиції. Зокрема, у класичний період Антісфен (DL 6, 17), Платон «Тімей, або Про природу», Ксенократ (DL IV 12), Гераклід Понтіїський (DL V 87), Арістотель три книги «Про природу» (DL V 25), Теофраст, Ніколай Дамаський (DL V 50) та в елліністичну епоху – Епікур (DL X 7), Хрісіпп (DL VII 189-192), Зенон Кітійський (DL VII, 4), Боет Сідонський (DL VII 148) та у Плотіна, частина «Еннеад» під назвою «Про природу, споглядання та Єдине» (Енн. III 8).

Водночас треба зауважити, що зміст трактатів з такою назвою перемешовувався з питаннями суто природничими й космологічними, а також широким колом інших філософських (і не тільки) проблем. «Φύσεω-логічний» цикл трактатів в даний історичний період свідчить, що незважаючи на різні філософські погляди на ті чи інші феномени, ідеї та концепти, можна дійсно говорити про традицію в античній філософії, яка в процесі свого розгортання примножувала вже набуті знання і досвід стосовно онтологічної проблематики.

Отже, можемо підсумувати, що рання давньогрецька філософія магістрально не була повністю прикута до онтологічної проблематики. В центрі її уваги були не лише питання про те, як виник світ і яким чином він побудований та куди рухається, але й різного роду етико-естетичні та антропологічні питання. Водночас варто зауважити, що ідеалістичні концепції не були на маргінесі. Вони існували одночасно з матеріалістичними, тим самим створюючи вже в ті давні часи доволі гостру дискусію у філософському колі.

Водночас, хоча фактично кожен з ранніх античних мислителів написав трактат «Про природу», однак і надалі в цей період історико-філософського дискурсу філософами писались однойменні праці. Зміст їхній був не лише присвячений натурфілософським побудовам, але й рефлексіям етико-естетичним

та антропологічним, хоча і в меншій в мірі, що говорить про їх маргінальність по відношенню до онтологічної проблематики.

Причини перебування Фрідріха Ніцше у мейнстрімі сучасного філософського дискурсу

Любомир Федорів

Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)

Фрідріх Ніцше до сьогоднішнього дня залишається цікавою та найспроможнішою заінтригувати постаттю історії філософії та культури загалом. Це не випадково, і ми бачимо принаймні три причини такого становища.

Цікавою є сама біографія Ф. Ніцше. У ній годі шукати якусь логіку. Життя Ф. Ніцше – це спалахи світла і його згасання, періоди стрімких злетів і болісних падінь, проблиски геніального інтелектуального прозріння й абсолютного безумства. Саме такі долі найбільше приваблюють увагу читачів.

Друга причина – формальна. Він, фаховий філолог, писав дуже красиво. Мова його творів надзвичайно багата, розлога і милозвучна, разом з цим досить різка і категорична. Особливо, коли читати їх в оригіналі.

Однак найважливіша причина сучасного мейнстримного статусу Ф. Ніцше все ж у змісті самих його творів. Складається враження, що він сказав нам щось дуже важливе, що стосується кожного з нас і до чого необхідно повертатися. З іншої сторони, його філософія не завершена і передає умовну естафету кожен раз і кожному, хто і коли до неї повертається.

У філософії Ф. Ніцше виразно звучить ідея непокори та бунту. Її критичний аналіз своїми результатами має доволі неоднозначне ставлення до неї. Деякі дослідники вважають його великим провокатором, деякі – «збудником» нацизму та фашизму, деякі – гуманістом, а інші – антигуманним. Ми ж приходимо до висновків про те, що ідеям Ф. Ніцше притаманний перш за все діагностичний характер. Симптоми дрібязковості людини виразно назріли у XIX-му столітті, а їх